

Ivan Ivas
Filozofski fakultet, Zagreb

Silazno–uzlazna jezgra u sustavu jezgri hrvatskog jezika

Nakon definiranja jezgre kao intonacijskog (prozodijskog) znaka i dokazivanja tvrdnje da je ona i jezični znak, predlaže se sustav jezgrenih oblika u hrvatskom jeziku. Predloženi se sustav uspoređuje s ranijim opisima jezgri u hrvatskom jeziku te sa sustavom jezgri engleskog jezika. Posebno se razmatra silazno–uzlazna jezgra, koja je u javnom govoru u Hrvatskoj česta, a ranije je smatrana jednom od razlika između hrvatskog i engleskog jezika (u hrvatskom da je nema, a za engleski da je karakteristična). Zaključci su da je silazno–uzlazna jezgra u hrvatskom jeziku jezični uvoz iz zapadnoeuropskih jezika, posebno iz engleskog i talijanskog, da odatle proizlaze njezina (najviše stilističko–retorička) značenja, koja su u hrvatskom jeziku drugačija nego u jezicima iz kojih je preuzeta. Te razlike u značenjima upućuju na komponentu konvencionalnosti u intonacijskom znaku jezgre, što autor smatra dokazom da su jezgre i jezični znakovi te da trebaju biti uključene u opise jezika.

Što je jezgra i je li ona jezični znak?

Nakon uvodnog definiranja jezgre i dokazivanja da je ona jezični znak (a ne parajezični), predstaviti će mogućnosti podjela jezgara prema raznim mjerilima, a zatim će predložiti sustav jezgri hrvatskog jezika prema njihovim intonacijskim oblicima — po mjerilu po kojem se uobičajeno usustavljaju jezgre i u drugim jezicima. Predloženi će sustav usporediti s ranijim sustavima — Anuške Nakić (1981) i Ive Škarića (1991), a zatim će detaljnije razmotriti oblik i značenje silazno–uzlazne jezgre u hrvatskom jeziku. Silazno–uzlazna jezgra, koja je sada čest oblik u javnom govorenju, čini se da izvorno nije dio štokavskog i novoštokavskog prozodijskog sustava, to jest da je posudena iz drugih jezika, pretpostavljam — iz zapadnoeuropskih, posebno iz engleskog. Ona je međutim postala dio prozodijskog sustava hrvatskog jezika, barem u nekim njegovim slojevima, a značenje joj je stilističko–retorički (i sociolingvistički) obilježeno.

Isticanje dijela iskaza prozodijskim sredstvima je takvo mjesto u izričaju gdje u odnos stupaju neverbalna (ovdje u značenju »nejezična«) i verbalna (ovdje u

značenju »jezična«) sredstva govornog izraza. Tom suradnjom izvorno neverbalni znakovi prestaju biti neverbalni po svojoj ulozi, iako zadržavaju neka obilježja neverbalnoga koda. Isticanja mogu biti *nejezgre* (počeci i završeci intonacijskih jedinica, ako ta mjesta ne zauzimaju jezgrene riječi; granični signali intonacijskih jedinica) i *jezgre*. Pojmu *jezgra* (*nucleus*) više ili manje odgovaraju sljedeći nazivi: jezgreni udar (*nuclear stress*), jezgreni akcent (*nuclear accent*), rečenični akcent, logički akcent, kontrastni akcent, prominencija (*prominence*), tonski akcent (*tone accent*), vršni akcent (*pitch accent*), primarni akcent (*primary accent*) i glavni akcent (*Hauptakzent*).

Jezgra se ukratko može definirati kao pokazna ozvučena gesta, govorni čin koji prozodijskim sredstvima pokazuje posebnu komunikacijsku ulogu dijela teksta i strukturu tog dijela teksta. Zato se može smatrati prototipom govorne figure i stilema. Pod »ozvučenom pokaznom gestom« smatram jezičnim (gramatičkim) osjećajem govornika vođeno pojačanje–povišenje–produženje izgovora sloga u riječi (ili cijele riječi) koju govornik nudi sugovorniku kao važniju od okolnih riječi. Slijedeći Hallidaya (1976), treba razlikovati značenje same istaknutosti (*highlighting*) od značenja intonacijskog oblika jezgrenog akcenta. Bez obzira na svoj intonacijski oblik, jezgra signalizira tematsko–obavijesnu strukturu iskaza. Terminima teorije o tematsko–obavijesnoj ili informacijskoj strukturi rečenice, to je dio iskaza koji predstavlja **informacijski/psihološki predikat**, a ne **subjekt**, **ново**, a ne **dano**, koji može predstavljati i **temu** i **remu**, zatim **fokus**, a ne **presupoziciju** i koji je zato **prednji plan** ili **figura**, a ne **pozadina** iskaza (Halliday 1976, Lambrecht 1996). Ta uloga bitno ovisi o izboru riječi u jezgru, odnosno o mjestu jezgre u intonacijskoj jedinici (posljednja ili neka od neposljednjih riječi). Za engleski jezik smatra se da se tematsko strukturiranje (topikalizacija, dioba iskaza na tematski i rematski dio) obavlja pretežno sintaktičkim sredstvima (redom riječi), dok se obavijesno strukturiranje (u užem smislu obavijesno znači diobu iskaza na dano i novo i ne uključuje tematsko dijeljenje) obavlja prozodijskim sredstvima — akcentiranjem (Halliday 1976). Uz ovu funkciju, jezgre, najviše svojim intonacijskim oblikom, mogu nositi i druga, obično pragmatička, situacijska, emocionalna i atitudinalna značenja. Zato one mogu obavljati/označavati i govorne čino ve, kako su ih definirali Austin (1962) i Searle (1970). Gdjekad se neka od tih značenja svrstavaju u gramatička (pitanje, izjava, tvrdnja, zapovijed, uzvik). U ovom radu neće biti razmatrana uloga jezgre u informacijskom strukturiranju iskaza, nego samo onaj dio značenja koji proizlazi iz razlika u intonacijskim oblicima jezgri.

Postoje neslaganja o tome kako se može dijeliti i može li se uopće dijeliti intonacijska jedinica na manje dijelove (neslaganja između analitičkih i globalnih pristupa intonaciji), to jest — je li jezgreni intonem poseban intonacijski sloj jezika ili postoji samo globalniji sloj intonacijske jedinice, kojem se isticanje prilagodava — kako misle t'Hart et al. (1990). U svojoj »Outline of English Phonetics« ni Daniel Jones (1956/1918) ne spominje jezgru u opisu engleske intonacije, a silazno–uzlazne oblike oprimjeruje i cijelim silazno–uzlaznim intonacijskim jedinicama i samo pojedinim silazno–uzlazno izgovorenim riječima unutar intonacijske jedinice, ne razlučujući ih. U ovom se radu ipak pretpostavlja mogućnost dijeljenja intonacijske jedinice na manje dijelove te izdvoji-

vost barem jezgrenih oblika. Intonacijska jedinica je prva veća prozodijska cjelina od jezgre, pa se slikovito može nazvati njezinom domaćinskom jedinicom — slično kao što je slog domaćinska jedinica slogovnoj jezgri (vokalu), a riječ domaćinska jedinica svom naglašenom slogu.

Prozodijski znakovi (intonacija, ritam) često su glatko svrstavani u neverbalnu (paralingvističku i/ili ko-verbalnu) komunikaciju — najviše zbog svojstva neverbalnih znakova da su kontinualni, nediskretni i analoški, zatim zbog njihovih nejasnih (implicitnih, konotativnih) značenja i važne uloge drugih zvučnih i nezvučnih govornih znakova (konteksta i situacije) u određenju njihova značenja. Teškoće s nediskretnim/analognim tipom znakova potvrđuju velika neslaganja među pojedinim istraživačima. Primjerice, broj pronađenih jezgri kod raznih istraživača engleske intonacije varira od tri (Bradford 1988) do devet (Crystal 1972). (Opširniji pregled o istraživanju jezgri u engleskom postoji u Ivas 1993.) No to ne smeta da u suvremenim opisima engleskog jezika sustav jezgara bude njihov sastavni dio (Quirk et al. 1985). Iako intonacijski oblici funkcioniraju kao prirodni znakovi (slike) i jesu univerzalno jezični znakovi, postoje i specifično jezični prozodijski (intonacijski) sustavi. Središnja je tvrdnja ovoga rada da jezgrena tonovi jesu dio prozodijskog (intonacijskog i ritamskog) sustava jezika, dakle jesu i jezični znakovi, treba ih uključiti u opis/popis jezičnih sredstava nekog jezika, pa tako i hrvatskog.

Zanimljiv argument u korist viđenja jezgri kao jezičnih znakova preuzimam od t'Hart et al. (1990). Oni smatraju da se već sam intonacijski oblik, točnije — kontrolirano tonsko oblikovanje kako bi se proizveo željeni intonacijski uzorak (za razliku od udarnih, pretežno intenzitetskih jezgri, gdje je tonska promjena samo nužna posljedica jačeg izdisajnog potiska) može smatrati dokazom jezičnosti (gramatičnosti) tih oblika. Toj argumentaciji dodajem još dva razloga: 1. stilističko–retorički slojevi značenja, koje najviše razmatram u ovome radu, također se mogu uzeti kao dokaz jezičnosti, jer itekako sudjeluju u oblikovanju/razumijevanju jezičnog (verbalnog) dijela govornog izraza i 2. činjenica da se silazno–uzlazna jezgra u hrvatskom može smatrati jezičnim uvozom i razlike u značenju silazno–uzlaznog oblika u hrvatskom, engleskom i talijanskom, o kojima će biti govora kasnije, upućuju na komponentu konvencionalnosti, svojstvenu jezičnim znakovima.

Uz ranije navedenu razliku između nejezgrenih i jezgrenih isticanja, navodim i razne mogućnosti diobe jezgrenih isticanja — neke s obzirom na pojavni vid, neke s obzirom na funkciju i neke koje objedinjuju te dvije vrste mjerila:

1. Prema sudjelovanju raznih prozodijskih signala (akustičkih parametara) jezgre se mogu dijeliti na one koje su pretežno signalizirane pojačanim intenzitetom, intonacijskim otklonom ili izdvojivim i prepoznatljivim intonacijskim oblikom, duljenjem sloga odnosno riječi, zatim one s jasnijim izgovaranjem teksta (dikcijski obilježene), sa stankom prije i/ili poslije jezgre itd. Ova podjela dakako ne isključuje razne kombinacije navedenih obilježja u jednoj jezgri.¹

1 Oprimjeriti ovakvu podjelu jezgri nemoguće je bez zvučnih primjera ili barem uske prozodijske transkripcije, što bi znatno produžilo izlaganje, a bilo bi i irelevantno za najavljeni temu.

2. Mogu se prepoznati jezgre s jednom riječi (jednoakcenatske) i jezgre s dvije riječi (dvoakcenatske). Iz korpusa iz kojeg su uzeti svi primjeri za jezgre u hrvatskom jeziku² navodim dio iskaza koji ima i dvoakcenatsku (»izuzetno važni«) i jednoakcenatsku (»jesu«) jezgru:

»... ali u uvjetima krize ti početni rezultati su **IZUZETNO VAŽNI**, i mislim da **JESU** realna baza tog optimizma.«

3. Prema količini tekstovnog materijala na koji akcent upućuje, što je u vezi s mjestom akcenta u intonacijskoj jedinici, prepoznamo 1. akcent koji funkcionira kao **uski fokus** (izrazito pokazuje samo jedan slog unutar riječi ili samo jednu riječ unutar intonacijske jedinice, može se naći na bilo kojem dijelu intonacijske jedinice, a najčešće ističe neku neposljednju riječ) i 2. akcent koji funkcionira kao **široki fokus** (manje izrazito ističe posljednju riječ i tako pokazuje da tekst cijele intonacijske jedinice treba uzeti kao cjelinu, bez izdvajanja bilo kojeg njegova dijela). U iskazu koji je poslužio za analizu silazno–uzlazne jezgre (vidi poglavlje »Silazno–uzlazna jezgra u hrvatskom jeziku«) riječ »plaćanja« je u uskom fokusu. U jednom drugom iskazu iz istog korpusa: »*Opredijelili smo se za ukidanje sizova*«, koji je izgovoren bez izrazitog isticanja, posljednja riječ, samim tim što je posljednja i nosi intonacijsku oznaku granice (svršetka intonacijske jedinice) okuplja sve prethodne riječi u široki fokus.

4. Prema komunikacijskim ulogama/značenjima, osim grube podjele na logičke i emocionalne, obično se još prepoznaju rematske, tematske, potvrдне, nižečne, korektorne, jezgre tvrđenja, pokazne, interesne, vrijednosne, izjavne, upitne, zapovjedne itd. Prva jezgra (»škولstva«) u iskazu u kojem se nalazi i analizirana silazno–uzlazna jezgra (»plaćanja«) izraziti je primjer tematske jezgre.

5. I konačno, podjela koja je uobičajena kod usustavljanja jezgri za pojedine jezike, a to je podjela jezgri prema njihovim intonacijskim oblicima. Ona će biti predmet sljedećeg odjeljka.

Sustav jezgri hrvatskog jezika prema intonacijskim oblicima

Do »Nacrta za gramatiku« Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Babić et al. 1991) intonacija uglavnom nije predmet gramatika hrvatskog jezika. Treba međutim spomenuti pionirska nastojanja Petra Guberine da u opis jezika uključi i intonaciju, uz ostale »vrednote govornog jezika« (Guberina 1939, 1952a i 1952b). No to dugo nije ostavilo traga u kasnijim opisima hrvatskog jezika. Gramatike po inerciji navode stereotip triju intonacijskih oblika — izjavni, upitni i usklični (Barić et al. 1979, 1990; Težak–Babić 1992). U reprezen-

2 Ovaj i ostali primjeri za jezgre u hrvatskom jeziku uzeti su iz korpusa koji čine videosnimke četiriju televizijskih emisija u kojima su predstavljene političke stranke u predizbornoj kampanji prvih višestranačkih izbora u Hrvatskoj, 1990. godine (vidi Ivas 1993).

tativnoj i posebno objavljenoj natuknici Opće enciklopedije pod nazivom »Jezik srpsko–hrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski i srpski« (Brozović i Ivić 1988) autori pod prozodijom obrađuju samo prozodiju riječi (naglaske i zanaglasne dužine), a intonaciju rečenice i ne spominju.

U svojim istraživanjima srpskog i hrvatskog jezika Lehiste i Ivić (1986) ne predviđaju mogućnost izdvajanja jezgre unutar intonacijske jedinice, ali razmatraju »akcenatske tipove na posljednjem mjestu tvrdnje«, »akcenatske tipove na završetku nezaključnih klauzula«, akcenatske tipove u istaknutoj posljednjoj riječi da–ne pitanja« i »akcenatske tipove u početnom položaju u rečenici«. Akcenatski tip u istaknutoj posljednjoj riječi da–ne pitanja, koji oni zovu »izvrnuti oblik« (*reverse pattern*) i »negativni vršak« drugi su autori prepoznali kao silazno–uzlazno–silaznu jezgru (Nakić 1981, Škarić 1991).

Na mogućnost usustavljivanja jezgri u hrvatskom jeziku upozorava Anuška Nakić u magistarskom radu »Kontrastivna analiza intonacije engleskog i hrvatskog ili srpskog jezika« (Nakić 1981). Ona u hrvatskom jeziku prepoznaje sljedeće jezgrene oblike: **silazni nukleusni segment** (u pitanjima s upitnom riječi, pitanjima s česticom **li** i pitanjima bez nekog drugog signala upitnosti, zapovijedima, uzvicima te nezavršnim i završnim sekvencama), **uzlazni nukleusni segment** (u nezaključnim sekvencama, pitanjima bez upitne riječi te pitanjima tipa »Zar ne?« i »Je li?«), **ravni nukleusni segment** (u završnim i nezavršnim sekvencama, posebno u prednjim surečenicama složenih rečenica, u pozdravima, u dječjem govoru), **silazno–uzlazno–silazni (inverzni) nukleusni segment** (u pitanjima bez upitne riječi, u a–pitanjima i li–pitanjima) i **uzlazni + silazni (složeni) nukleusni segment** (u zapovijedima, u dvočlanim sintagmama vezanima s veznicama i i ili).

Ivo Škarić u »Fonetici hrvatskoga književnog jezika« (U: Babić et al. 1991) prvi put uvodi opis jezgri i intonacije uopće u opis (gramatiku) hrvatskog jezika. Njegov sustav sadrži sljedeće jezgre: **silazna** (najbrojnija u hrvatskom jeziku, nalazi se u svim završnim intonacijskim jedinicama izjavnih i uskličnih rečenica te upitnih s upitnom riječi, a česta je i u drugim vrstama pitanja), **uzlazna** samo u posljednjim riječima intonacijskih jedinica koje signaliziraju nezavršenost, u pitanjima bez upitne riječi, u pozdravima i ljubaznim ponudama, obilježava tematski dio i nabranje), **silazno–uzlazna** (samo na kraju neke od nezavršnih intonacijskih jedinica u rečenicama s više intonacijskih jedinica, sa značenjem »učene jednostavnosti«), **silazno–uzlazno–silazna** (svojtvena balkanskim jezicima, ostvaruje se najpotpunije na tri sloga ali može i na jednom, signalizira emfazu u emfatičnim da–ne pitanjima bez upitne riječi, u a–pitanjima i li–pitanjima), **uzlazna i silazna** (jedina složena jezgra u hrvatskom — jezgra s dva akcenta, bez bilo kakvog prozodijskog prekida između njih, signalizira značenjsku, idiomatsku ili sintaktičku vezu između dvije obuhvaćene riječi) i **ravna** (samo u posljednjoj riječi intonacijske jedinice, varijanta je uzlazne jezgre, javlja se u pozdravima, uzvicima i dječjem govoru, budući da je rijetka i zvuči pjevno, njezina je pripadnost jezičnom sloju nesigurna).

Moje viđenje sustava jezgrenih intonacijskih oblika predstavlja sljedeća shema.³

SUSTAV JEZGRI HRVATSKOG JEZIKA PREMA INTONACIJSKIM OBLICIMA

TEMELJNI OBLICI

silazna

uzlazna

MODIFIKACIJE

1. kombinacije

uzlazno-silazna
a) jednoakcenatska
b) dvoakcenatska

silazno-uzlazna
a) jednoakcenatska
b) dvoakcenatska

nisko-visokosilazna

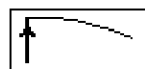

silazno-uzlazno-silazna

2. stilizacije

ravna (srednja, visoka)

patetični luk

Usporede li se tri predstavljena viđenja sustava jezgri u hrvatskom jeziku, ukratko se može reći sljedeće.

Broj prepoznatih jezgri je različit: Nakićeva prepoznaje pet, a Škarić šest. Moja je podjela drugačija utoliko što jezgre ne smatram ravnopravnima (podje-

3 Primjeri uz ovu shemu nalaze se u sljedećem odjeljku, gdje se intonacijski oblik silazno-uzlazne jezgre uspoređuje s ostalim jezgrama hrvatskog jezika.

la na temeljne oblike i izvedene oblike ili modifikacije) te što broj navedenih modifikacija (kombinacije i stilizacije) ne smatram konačnim. Što se tiče broja elemenata, taj je sustav, dakle, otvoren.

Nakićeva u hrvatskom jeziku ne prepoznaje silazno–uzlaznu jezgru, dok je Škarić prepoznaje, a nalazi se i u mojem prijedlogu. U ostalim su pojedinostima sustav Nakićeve i Škarićev sustav slični: imaju samo jednu složenu jezgru (onu koju u svom sustavu predstavljam kao uzlazno–silaznu dvoakcenatsku kombinaciju), oboje od Lehiste i Ivić (koji, doduše, ne spominju jezgru kao dio intonacijske jedinice) nasljeđuju »inverzni oblik« (silazno–uzlazno–silazna jezgra).

Razlika između ranijih sustava i ovoga što ga predlažem u tome je što:

- a) Sve oblike dijelim na temeljne i njihove modifikacije, a modifikacije razlikujem kao kombinacije i stilizacije.
- b) Sve kombinacije su složeni oblici, bez obzira ostvaruju li se unutar jedne riječi (s jednim akcentom) ili se raspoređuju na dvije riječi (s dva akcenta). Nakićeva i Škarić ne razlikuju jednostavne i složene jezgre u smislu tonskog kretanja (jednostavne — one koje imaju samo jedan smjer tonskog kretanja, a složene one kojima se smjer u toku trajanja jezgre mijenja jednom ili dvaput), nego jednostavnim jezgrama smatraju one koje se izvode s jednim akcentom, a složene one koje se izvode s dva akcenta (dvije riječi). Budući da je intonacijski oblik prilično rastegljiv (što znači prilagodljiv količini tekstualnog materijala s kojim se izvodi), čini mi se da je važnije razlikovati jezgre prema tonskoj jednostavnosti odnosno složenosti, pa jednostavne (s jednim tonskim smjerom) nazivam temeljnim oblicima, a složene (s promjenom ili promjenama smjera u kretanju tona) nazivam kombiniranim. Kombinirane jezgre mogu se izvesti i s dvije riječi, dakle, uzlazno–silazna nije jedina složena (u smislu dvoakcenatska) jezgra u hrvatskom.
- c) Kao jednu od mogućih kombinacija (koju ne spominju ni Nakićeva ni Škarić, a nema je ni u opisima engleskih jezgri) navodim nisko–visokosilaznu, dvoakcenatsku jezgru — u korpusu koji sam istraživao (vidi bilješku 2) tako je izgovoren priložni izraz »baš zato« (prva riječ nisko, a druga započeta visoko i nastavljena silazno).
- d) uravnnjeni intonemi jesu posebno stilistički obilježeni i mogu se smatrati izvedenima od uzlaznog (nesilaznog, a po značenju nezaključnog) oblika, što se slaže s nalazima prethodnih istraživača, no dok Nakićeva i Škarić tvrde da je njihova uporaba ograničena na neke posebne slučajeve, oni su stvarno česti u javnom govorenju, posebno političkom (političari, novinari i spikeri na elektroničkim glasilima), u raznim ceremonijalnim situacijama, kad se prozodijom želi pridonijeti uzvišenosti i svečanosti situacije (vidi također u Brazil, Coulthard and Johns 1980; Brazil 1995), a obilna uporaba ravnih oblika potvrđena je i u recitiranju (Couldwell and Schourup 1988). U ravne oblike ubrajam osim ravne jezgre i patetični luk — oblik koji raniji istraživači ne spominju, a koji je oblikom sličan onome što engleski intonolozi u engleskom prepoznaju kao visoki ključ (Brazil, Coulthard and Johns 1980). Patetični luk nastaje kad se istakne nepos-

ljednja riječ intonacijske jedinice, a visoki ton se zadrži i pri izgovoru ostalih riječi te jedinice sve do njezina kraja, ali s laganim opadanjem, do sredine raspona. Imenom sam želio upozoriti na efekat koji se tim oblikom želi postići. Taj je način isticanja postao izrazito čest, gotovo tipičan u političkom govoru posredovanom u spikerskom i novinarskom govoru na elektroničkim glasilima (Ivas 1996).

Ovaj je sustav naslijedio Gussenhovenovu podjelu jezgrenih oblika na osnovne oblike i modifikacije te podjelu modifikacija na kombinacije i stilizacije (Gussenhoven 1984) i donekle je sličan Brazilovu prikazu engleskih jezgri (*tones*) — utoliko što razlikuje osnovne i izvedene (ili stilistički obilježene) oblike. Brazil (1995) spominje ukupno pet oblika, ali od toga samo tri osnovna: u takozvanom izravnom diskurzu (načinu govora u kojem je govornik angažiran i stalo mu je do sugovornikove suradnje) osnovni su silazni (*proclaiming; P*) i silazno–uzlazni (*referring; R*) ton, a u neizravnom (*oblique*) diskurzu (kojem je svojstvena ritualiziranost) osnovni je oblik ravni ili nulti (*level, 0*) ton. Dodavanjem značenja dominacije i autoriteta osnovni tonovi u engleskom jeziku dobivaju svoje pojačane varijante — silazni postaje uzlazno–silazni (*P+*), a silazno–uzlazni postaje uzlazni (*R+*).

Silazno–uzlazna jezgra u hrvatskom jeziku

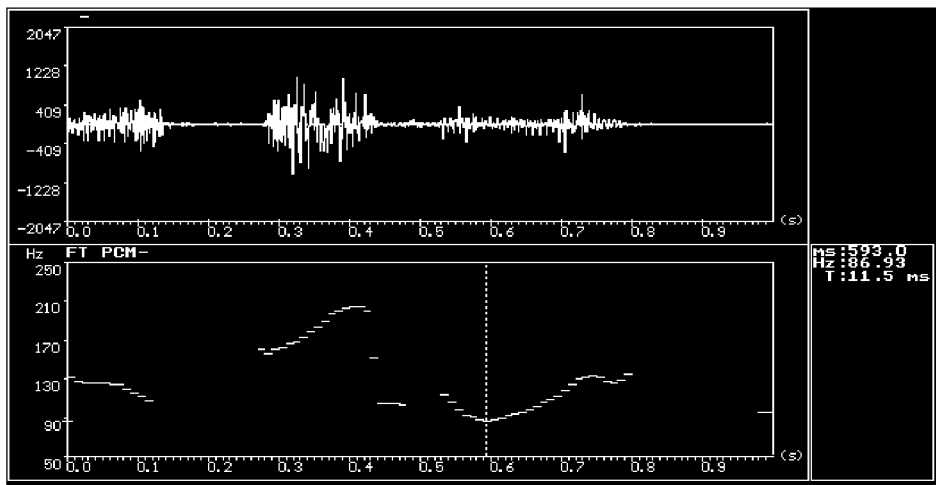
Dva su razloga zbog kojih sam za detaljniju analizu izabrao baš silazno–uzlaznu jezgru. Prvi je razlog naglašena stilističnost–retoričnost tog oblika, koja proizlazi iz njegove složenosti, odnosno od kombinacije suprotnih znakova, što je redovita pojava kod izrazito retoričkih postupaka (ovdje je to kombinacija silaznog i uzlaznog smjera). Drugi je razlog posebno mjesto te jezgre u hrvatskom jeziku, čime se ujedno može dokazivati jezičnost jezgrenih oblika: silazno–uzlazna jezgra je novija pojava u hrvatskom jeziku, vjerojatno je posljedica kontakta hrvatskog jezika sa zapadnoeuropskim jezicima, prije svega s engleskim jezikom, a i s talijanskim. Odatle i poseban stilističko–retorički sloj značenja tog oblika.

Oblik ću predstaviti digitalnom analizom dijela izričaja u kojem se ta jezgra pojavila, a kompjutersku sliku ću popratiti i s dvije prozodijske transkripcije — uskom i širokom. Najprije navodim izvorni tekstualni oblik rečenice u kojoj se pojavila silazno–uzlazna jezgra⁴; sve istaknute riječi napisane su velikim slovima (kurzivom), a masnim slogom (bold) istaknut je dio teksta prikazan digitalnom analizom, što uključuje i riječ »plaćanja«, koja u navedenom izričaju čini tekstualnu osnovu silazno–uzlazne jezgre.

»Što se tiče **ŠKOLSTVA**, o tome će vam možda i malo kasnije, ali za sad treba reći da u **OSNOVNOM** školstvu treba osigurati približno **ISTI** materijalni standard u svim školama, **DILJEM** Hrvatske, da treba omogućiti otva-

4 Analizirani primjer izgovorio je Božo Kovačević, u televizijskoj emisiji u kojoj je predstavljena Hrvatska socijalno–liberalna stranka za vrijeme izbora 1990. godine.

*ranje privatnih srednjih škola, otvaranje fakulteta, uvođenje **PLAĆANJA** za studij na fakultetu, jer ne zaboravimo, to je zapravo, oni koji završavaju fakultete postaju društvena **ELITA**.*»

Slike prikazuju digitalnu analizu dijela navedenog iskaza (...enje plaćanja za...), i to — analizu promjena intenziteta (gornja slika) i kretanja osnovnoga tona (F0), što najbliže korelira s onim što čujemo kao govornu melodiju ili intonaciju (donja slika)⁵. Slika pokazuje poklapanje najvišeg tona jezgre (204 Hz) i najvećeg intenziteta (gornja slika) u izgovoru sloga »pla«. Najniži se ton jezgre (86 Hz) ostvaruje već na drugom slogu riječi, a s trećim se slogom ostvaruje karakterističan završni uzlazni zavoj, koji ne dopire do sredine govornikova raspona. Prva dva prekida u liniji osnovnoga tona odgovaraju suglasnicima s prekidnom komponentom — okluziv **p** i afrikata **ć**, a treći prekid je slika stanke, koja je obvezan popratni prozodijski znak silazno–uzlazne jezgre.

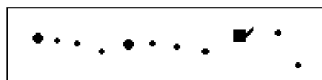
Ispod slika digitalne analize dane su dvije transkripcije analiziranog dijela iskaza. Uskom prozodijskom transkripcijom prikazan je u govornom rasponu

⁵ Akustičku analizu izvršio sam pomoću programskog sustava za akustičku obradu govornog signala AGOS (Stamenković et al. 1990), u Odsjeku za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

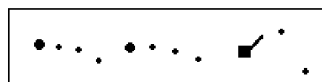
(ambitusu) približan odnos među slogovima — vremenski (horizontalnim razmakom), visinski (vertikalnim razmakom) i jačinski (nenaglašeni slogovi su točke, naglašeni slogovi su veće točke, a slog koji nosi jezgreni akcent prikazan je kvadratićem). Crtice uz točke i kvadratiće označavaju smjer kretanja tona pri izvedbi dugih slogova (»pla«) ili zbog položaja u jezgri produženih slogova (»nja«).⁶ Široka prozodijska transkripcija prikazuje samo najvažnije odnose — granične znakove (završetke intonacijskih jedinica i stanke), najistaknutiju riječ (ili slog) intonacijske jedinice/rečenice (velikim slovima) i intonacijski oblik jezgre (znakom ispred istaknute riječi).

Radi usporedbe silazno–uzlazne jezgre s intonacijskim oblicima drugih jezgri te da bi se oprimirila prethodno predložena shema jezgri u hrvatskom jeziku, slijede transkripcije izmišljenih (mogućih) izvedbi riječi »plaćanja« u drugim jezgrama.⁷

Potrebno je uvođenje \PLAĆANJA .

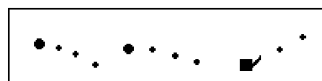
Potrebno je uvođenje ^PLAĆANJA .

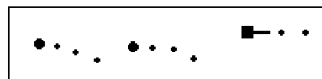
Potrebno je /UVOĐENJE \PLAĆANJA .

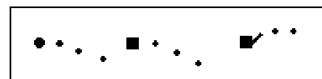
Potrebno je uvođenje /PLAĆANJA ...

Potrebno je uvođenje -PLAĆANJA ...

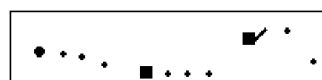
Potrebno je \UVOĐENJE /PLAĆANJA ...

Uvođenje ^PLAĆANJA?

Upravo je /UVOĐENJE PLAĆANJA
ono što će najviše...

Potrebno je /UVOĐENJE plaćanja ...

6 Sličnu je transkripciju rabio D. Jones, razvivši je prema transkripciji H. Klinghardta (Jones 1956).

7 Uz posljednji primjer, gdje je prikazana moguća izvedba riječi »plaćanja« u patetičnom luku, treba reći da je i s ortoepskog i sa stilističkog aspekta takva izvedba neprikladna, to jest — neovjerena, ali s obzirom na veliku učestalost i često neprikladnu primjenu patetičnog luka u javnom govoru, takva je izvedba moguća, to jest — lako se može zamisliti potvrđenom.

Jezgrenjem riječi sjedinjuju se dvije prozodijske razine — razina intonacije riječi i razina rečenične intonacije. U tom susretu dviju prozodijskih razina neutralizira se intonacijski oblik riječi u nesilaznim jezgrama. To se vidi i na predstavljenom primjeru: riječ s dugouzlazno naglašenim prvim slogom (pláćanja) dobiva oblik u kojem je prvi slog izrazito najviši, a ostalim se slogovima izvodi silazno–uzlazno intonacijsko uvijanje. Međutim, kao i u drugim nesilaznim oblicima, dužinom izvedbe naglašenog sloga i njegovim tonskim odnosom prema okolnim slogovima u jezgri mogu se signalizirati razlike između četiriju akcenata hrvatskog standardnog jezika. Metodom zamjenjivanja jezgrene riječi u istom kontekstu (u ovom slučaju sve zamjenske riječi bit će u genitivu jednine) može se zaključiti o odnosu akcenta riječi i jezgrenog akcenta te o eventualnom ograničenju izbora jezgri uvjetovanom prozodijom riječi: *pláćanja / pòreza / òtplate / zlátnika*. Čini se, dakle, da izbor oblika jezgre nije uvjetovan vrstom akcenta riječi i njegovim mjestom.

Nastavljajući metodom zamjene jezgrene riječi, može se pokazati još jedna karakteristika ovog jezgrenog oblika, koju on dijeli s ostalim jezgrama. Kad se radi o jednoakcenatskoj silazno–uzlaznoj jezgri, jezgreni oblik, to jest — akcent, počinje s naglašenim slogom jezgrene riječi — naglašeni slog riječi (u riječima koje slijede kao primjeri predstavljen velikim slovima) postaje najviša tonska točka jezgrenog akcenta, a silazno–uzlazno zavijanje tona raspoređuje se na preostale slogove riječi: *PLAćanja ↔ jeDINstvenu ↔ prema TOME ↔ u ŽENEvi ↔ oporeZIVanja*. Jednosložne riječi naglašene kratkim akcentom vjerojatno neće biti istaknute silazno–uzlaznom jezgrom, ali one s dugim akcentima mogu biti, jer je toj jezgri potreban barem jedan dugačak slog da bi se izvelo karakteristično zavijanje tona, odnosno promjena pravca tonskog kretanja — primjerice, jezgru je moguće izvesti (a njihova je izvedba i potvrđena u spomenutom korpusu) s dvoslozima kao: *onaj, grupa* (genitiv množine), *cijene* (genitiv jednine), *podsvijest*, dok je, zamjenom riječi »pláćanja« u kontekstu analiziranog primjera, od jednosloga moguće zamisliti i izvesti riječ *nje*, ali ne i *zla*. Za razliku od hrvatskog, u engleskom se silazno–uzlazni oblik izvodi i s riječima s izvorno kratkim jednim slogom, pri čemu se on nužno produžuje, primjerice: *not YET* (Jones 1956:305).

Moguća značenja silazno–uzlazne jezgre u hrvatskom

Ovdje neće biti govora o dijelu značenja koji imaju jezgre bez obzira na svoj intonacijski oblik — sve jezgre, već samim isticanjem riječi koju imaju u osnovi, sudjeluju u informacijskom organiziranju rečenice i dio su govornog ritma. Razmatrat ću samo značenje koje jezgre imaju kao dio prozodije koji nazivamo intonacijom.

Određivanje značenja intonacijskog oblika jest problem — zbog kontinualnosti, nediskretnosti i analognosti intonacijskog znaka. Iskustvo istraživanja značenja jezgrenih tonskih oblika u engleskom to potvrđuje: jednak ili sličan oblik u raznim intonacijskim kontekstima i s raznim komunikacijskim ulogama (kao što su pitanje, tvrdnja, zapovijed i uzvik) mogu imati različita, pa i suprotna

značenja. Tako pregled značenja koja ovom obliku pripisuju razni istraživači intonacije engleskog jezika — O'Connor & Arnold 1973/1961, Gimson 1980/1962, Pike 1972, Crystal 1969 i 1972, Halliday 1967 i 1976, Brazil et al. 1980, Brazil 1995, Cruttenden 1986, Gussenhoven 1983 i 1984, Quirk et al. 1985, Bradford 1988, Lindsay & Ainsworth 1985 te Jassem, Kingdon, Schubiger, Palmer (prema Cruttenden 1986 i Tench 1990) — pokazuje da silazno–uzlazna jezgra u engleskom može značiti sljedeće:

- popustljivost, ali i osporavanje, suprotstavljanje ili kontrastiranje i ispravljanje,
- dopuštanje, molećivost, ispričavanje, ali i upozorenje, sugestivnost, pozivanje pažnje, dominantnost, ohrabrivanje,
- rezerviranost i oklijevanje, ali i nastojanje da se sugovornik impresionira,
- intimnost, vedrinu i srdačnost, ali i prezir i zaprepaštenje.

Većina se intonologa slaže da silazno–uzlazni oblik (u engleskom) znači izabiranje jednog elementa iz skupa raznih mogućnosti (Gussenhoven: izabiranje varijable iz pozadine, *V-selection*), implikaciju, širenje značenja ili nagovješćivanje dodatne, obično oprečne informacije (Halliday: *There is a **but** about it*), insinuiranje (Brazil: *“you know” pattern*, oblik koji upućuje na to da je dio teksta tako označen dio zajedničkog ili ugovorenog znanja, insinuira poznatost predmeta), ali i sumnju i nesigurnost.

U sljedećim primjerima iskaza na engleskom jeziku (svi su osim posljednjeg iz intonološke literature) slogovi s kojima počinju silazno–uzlazne jezgre označeni su velikim slovima:

- *As she likes READING, we could give her a book.*
- *As we all KNOW...*

U gornjim primjerima jezgra podsjeća (referira) na nešto što je upravo bilo rečeno (prema tome, ona predstavlja staro/poznato/temu), odnosno upućuje na nešto za što se pretpostavlja da sugovornik zna, samo ga treba podsjetiti (impliciranje/insinuacija poznatosti).

- *I fed the CAT.* (odgovor na pitanje »Did you feed the animals?«)
- Jezgra nosi značenje izabiranja jednog u skupini elemenata.
- *JOHN // painted the SHED.*

S prvom jezgrom silaznom a drugom silazno–uzlaznom znači: »Posao za koji pitaš obavio je John, ali sam očekivao da me pitaš nešto važnije.«

- *Thats my NAME.* (John Wayne u filmu »Alamo«, odgovara na pitanje »Are you Davy Crockett?«)

Visoki silazno–uzlazni oblik ovdje još označava suzdržanu važnost i ponos.

U talijanskom se silazno–uzlazni oblik javlja u drugačijoj ulozi — može se čuti kao pitanje nakon prijekora i/ili zapovijedi: »*Chiaro?!*« (u nas jedino moguće s uzlaznim oblikom — »Jasno?!«). U suvremenom ortoepskom priručniku »*Manuale di pronuncia italiana*« autor (Canepari 1996/1992) nigdje ne spomi-

nje jezgre, pa niti u transkripciji ne prikazuje silazno–uzlazni oblik, no među primjerima na priloženim kasetama mogu se jasno razabrati silazno–uzlazni oblici (kakve bi drugi istraživači/opisivači zasigurno prepoznali kao jezgre). Mogu se prepoznati u pitanjima, uljudno intoniranim pitanjima i upitnim dodacima, a posljednji od ovdje izdvojenih primjera, s tematizacijom u prvoj intonacijskoj jedinici, jedini je sličan ulozi silazno–uzlazne jezgre u engleskom:

- *Antonio parte SABato?*
- *Dov'è il teLEfono?*
- *E per domenica, VEro?*
- *DaNIEla, te la ricordi, s'è sposata.*

U značenju intonacijskog znaka vjerojatno je moguće razlikovati barem dva sloja: prirodni/slikoviti/dijagramski (i vjerojatno univerzalno–jezični) i konvencionalizirani (na što upućuju razlike između silazno–uzlaznog oblika u engleskom, hrvatskom i talijanskom).

Sustavnost značenja intonacijskih oblika treba tražiti u dijagramskim oprekama, jer intonacijski je znak dijagramski — znak koji je između potpuno slikovitog, analognog i emocionalnog znaka s jedne strane i potpuno digitaliziranog i logičkog znaka s druge strane (Ch. S. Pierce, prema Jakobson 1966). Takvi znakovi funkcioniraju u oprekama između kojih je područje prijelaznih značenja — što znači da je to tip koda koji kombinira diskretno i nediskretno, diskontinuirano i kontinuirano, digitalno i analogno. Mnogi su raniji intonolozi već analizirali intonacijska značenja pomoću dijagramskih opreka:

Jassem (1952): izjavno (*proclamatory*) — evokativno

Uldall (1972): autoritativno — pomirljivo, neugodno — ugodno, slabo — jako

Brazil et al. (1980), Brazil (1995):

izjavno/tvrdeći (*telling*) — podsjećajući (*referring*) — ritualizirano (*level*)

Gussenhoven (1983, 1984):

dodavanje kontekstu novog/obavijesnog (*adding*) — ispitivanje (*testing*) — izabiranje (*selection*),
slabo — jako,

događajno/izvanredno — rutinsko/obredno

Cruttenden (1986): zatvaranje — otvaranje

Tome bi se mogao dodati i (otvoren) popis drugih mogućih dijagramskih opreka: neobilježeno — obilježeno, neobavijesno — obavijesno, neodređeno — određeno, eksplikativno — implikativno, indiferentno/ravnodušno — zainteresirano/inzistirajuće, uvjerenost/sigurno — neuvjerenost/nesigurno/dopusno, zaključno — nezaključno

intimno/prisno/blisko — poslovno/hladno/daleko, pristajanje/slaganje — suprotstavljanje, prihvatanje — sumnjičavost/oprez, izjavno — upitno, ohrabrujuće — obeshrabrujuće...

Osnovni oblici — silazni i uzlazni — mijenjaju svoja značenja ovisno o svome rasponu te o mjestu u govornikovu rasponu glasa ili ambitusu (primjerice, visoko–silazni prema nisko–silaznom), o drugim simultanim prozodijskim i neprozodijskim znakovima te o tipu iskaza u kojem se nalaze i uopće o kontekstu i situaciji. Ipak, mogu se izlučiti temeljna značenja — za silazni: odlučnost, sigurnost, uvjerenost, završenost, zaključnost, zatvaranje, ozbiljnost, zbog čega se pojavljuje kao oblik tvrdnje (*proclamatory, telling*), dodavanja kontekstu nove obavijesti (*adding, V-addition, događajnost, eksplikacija*) te uopće raznih persuzivnih izraza. Za uzlazni se mogu izdvojiti sljedeća značenja: otvorenost, nezavršenost, nezaključnost, ovisnost, nesamostalnost, prisjećanje (*evocation*), reaktiviranje iskustva (*referring*), ispitivanje (*testing*), impliciranje, nedogađajnost, rutina i ritualnost.

Intonacijski oblik silazno–uzlazne jezgre i njezin finalni položaj (s obveznom stankom iza jezgre) čini je posebno zanimljivom s retoričkog aspekta — jer, tipično retorički, spaja dva temeljna — i proturječna — intonacijska signala (silaznost i uzlaznost) u jednu moćnu, sugestivnu poruku — da je ono što govornik izriče posebno važno, iako je vjerojatno već dio zajedničkog iskustva, te, upozoravajući, da ne bi bilo dobro da se zaboravi.

Može biti i autoritativna (znak dominacije, upozorenja s prizvukom prijetnje i pojačanog pozivanja pažnje — ne možda toliko na predmet govora koliko na samoga govornika) i submisivna (za razlikovanje tih komponenti značenja ključni su drugi znakovi u kontekstu).

Slaba je utoliko što ima tonsko zavijanje, koje je prirodan znak slabosti: fiziološki gledano — napetost govornih organa, posebno laringalnih mišića, mora biti smanjena da bi se moglo upravljati visinom tona na sasvim određen (jezično određen!) način.

Ima izrazito evokativno značenje, što ujedno znači da upućuje na staro, otprije poznato i da implicira — sugerira podrazumijevanje ili najavljuje obavijesni nastavak govora. U vezi s time je i njezino (dijagramsko) značenje otvorenosti (jer završava uzlazno), što se može konkretizirati kao značenje nezaključnosti, odsutnosti tvrdnje, neodređenosti, nesigurnosti, ohrabivanje sugovornika da nastavi, dopuštanje drugačijeg mišljenja. Silazno–uzlazna jezgra često stvara neobičnu kombinaciju značenja neobavijesnosti (podsjećanja, rutine, nedogađajnosti) i obavijesnosti/događajnosti (koje proizlaze iz same istaknutosti dijela teksta) te izabiranja jednog od više mogućih elemenata iz konteksta.

U engleskom silazno–uzlazna jezgra pretežno znači staro, poznato i rutinsko, a u hrvatskom može označiti događajno i važan izbor — barem u smislu nagle promjene tijeka govornikovih misli, iznenadnog prisjećanja zamalo zaboravljene važne pojedinosti (takav je slučaj u analiziranom primjeru »plaćanja«). Dok je u engleskom česta, dakle obična (svrstavana u temeljne oblike), u hrvatskom je ona izvedeni oblik, varijanta uzlaznog ili nezaključnog oblika te stilistički obilježena — nosi pretežno ekspresivna (emotivna) i impresivna (apelativna, konativna) značenja.

Stilističke slojeve značenja ona dobiva i zbog horizontalne i vertikalne raslojenosti jezika. Ovaj je oblik nov u hrvatskom jeziku, dakle — uvezen. Raniji istraživači intonacije u hrvatskom jeziku nisu ga pronašli, nema ga ni u govorn-

nim tečajevima hrvatskog jezika. (Budući da je Nakićeva istraživala intonaciju samo na korpusu tečajeva hrvatskog jezika, morala je zaključiti da silazno–uzlazne jezgre u hrvatskom nema.) Vjerojatno je strana i drugim slavenskim jezicima. Čini se da trenutno u hrvatskom jeziku taj oblik nosi pozitivno vrijednosno obilježje svog zapadnoeuropskog porijekla i da ga rabe oni obrazovani ljudi koji nastoje tu svoju obrazovanost i kompetenciju postaviti u prednji plan komunikacijskog događaja. Takva autoreferencijalna govornička sredstva tradicionalna retorika zove sredstvima *ethosa*. Prostorno (geografski, što predstavlja horizontalnu raslojenost jezika), ova je jezgra obilježje najurbanijeg hrvatskog kraja — može se čuti u Zagrebu, a ne u manjim i posebno ne u Zagrebu udaljenim hrvatskim gradovima. (Izuzetak je sjeverno primorje, gdje se sličan oblik može čuti, ali kao dio utjecaja intonacije talijanskog jezika i s drugim značajnima — vjerojatno samo u ulozi signaliziranja pitanja.)

Uz već spomenutu razliku da se u engleskom silazno–uzlazni oblik izvodi i s kratim jednoslogom, dok je to u hrvatskom nezamislivo, važno je još reći to da se u engleskom ovim oblikom može iskaz završiti (može biti u zadnjoj intonacijskoj jedinici), dok se u hrvatskom jeziku može naći samo na kraju neposljednje intonacijske jedinice, najavljujući nastavak rečenice, to jest — sljedeću intonacijsku jedinicu. U hrvatskom to nije oblik pitanja.

Teško je određiva u opreci intimno–daleko, no čini se da se i tu razlikuje uporaba u engleskom i hrvatskom: s pojačanim pozivom pažnji, prizvukom upozorenja (čak prijetnje) te s jakim signaliziranjem govornikova *ethosa*, silazno–uzlazna jezgra u hrvatskom nije znak bliskosti, nego više odgovara uspostavljanju uloga u *javnom* govoru.

Hrvatska silazno–uzlazna jezgra rijetka je u čitanju (spikerskom, novinarskom); moguća je u razgovoru i monologu s kolokvijalnim elementima, ali je najčešća u javnom obraćanju, kad je govorniku posebno stalo do toga da se predstavi kao učena osoba.

Zaključak

U uvodu je jezgra predstavljena kao prozodijski znak i prototip svake govorne figure i stilema. Jer — temeljna je uloga jezgre da privuče sugovornikovu pažnju na akcentom izdvojen dio teksta i da tako obilježi tekstualnu strukturu, posebno njezinu tematsko–obavijesnu ili informacijsku strukturu. U ovom je radu, međutim, razmatran samo njezin intonacijski oblik (i sadržaji koje on može nositi) i argumentirana je teza da se upravo intonacijskim oblicima jezgre najviše usustavljaju u jezične znakove. Ta se sustavnost može prepoznati u tipu značenja shematiziranog prirodnog znaka koji funkcionira u oprekama, to jest u (govornim) dijagramima. Dva su joj sloja značenja intonacijskog oblika — jedan prirodno nosi sam oblik (najopćenitije: silaznost znači zatvaranje, uzlaznost otvaranje), a drugi proizlazi iz konvencionalizacije i iz raslojenosti jezika.

Budući da je intonacijski znak kodiran ipak pretežno analogno, a ne digitalno (što je svojstveno tzv. neverbalnim znakovima), teško je jasno razlučivati oblike i njihova značenja, posebno kad su to kombinirani (složeni) oblici, kakva

je u ovom radu prikazana silazno–uzlazna jezgra. Te se teškoće jasno pokazuju kad se usporede pokušaji raznih autora da otkriju sustav jezgara jednoga jezika. I sustav koji predlažem ovdje razlikuje se od prethodna dva predložena za hrvatski jezik — ne samo u broju prepoznatih oblika, nego još više u načinu usustavljivanja. Ovaj sustav razlikuje temeljne i izvedene oblike i ne uspostavlja konačan broj jezgara za hrvatski jezik.

Funkcionalne mogućnosti jezgara oprimjerene su prikazom oblika i mogućih značenja silazno–uzlazne jezgre u hrvatskom jeziku, s kratkim osvrtom prema sličnom obliku u engleskom i talijanskom jeziku. Sličnost značenja silazno–uzlazne jezgre u različitim jezicima proizlazi iz njezine kombinacije dvaju oprečnih intonacijskih smjerova: otvorenost, izabiranje, implikativnost, insinuacija zajedničkog iskustva, prisjećanje i upozorenje. Za razliku od engleskog jezika, u kojem je jedan od tri temeljna jezgrena oblika (prema Bredford 1988: silazni, uzlazni i silazno–uzlazni; prema Brazil 1995: silazni, silazno–uzlazni i ravni), ovaj je oblik u hrvatskom izrazito stilističko–retorički obilježen. Obilježen je zbog svog oblika (promjena smjera kretanja u ograničenom prostoru jedne riječi veoma je izložena opažanju), zbog svoje rijetkosti u hrvatskom jeziku, zbog još uvijek prepoznatljivog stranog porijekla i zbog toga što pripada samo jednom sloju jezika i zato izrazito obilježava govornikov društveni status, a time i govornički ethos. U engleskom je moguća i u posljednjoj intonacijskoj jedinici iskaza, a u hrvatskom ona najavljuje sljedeću intonacijsku jedinicu. Hrvatska silazno–uzlazna jezgra ne signalizira propitivanje (kao u engleskom i talijanskom) i nema ona značenja engleskog silazno–uzlaznog oblika koja su opisana kao nesigurnost i oprez. Za razliku od engleskog, u hrvatskom je silazno–uzlazni oblik više izraz poslovnosti, javnog odnosa i intelektualne (nad)moći, nego prisnosti.

Dok navedene sličnosti silazno–uzlaznog oblika u dva jezika s jedne strane pokazuju da se radi o prirodnom, pa zato i univerzalnom znaku, one ne moraju nužno obesnažiti tvrdnju o jezičnosti jezgre — jer u svim ljudskim jezicima postoji značajan sloj sustavnosti koji je univerzalan. Ipak, razlike koje se pojavljuju u upotrebi sličnog oblika u dva jezika jasnije potvrđuju postojanje komponente koja se izrazito pripisuje jezičnim znakovima, a to je konvencionalnost. Dakle, konvencionalnost intonacijskih znakova i mogućnost prepoznavanja sustava intonacijskih znakova potvrđuju tezu o pripadnosti dijela intonacije jezičnom sloju govora, zbog čega taj dio intonacije (i prozodije) zaslužuje da uđe u opise jezika.

Referencije

- Austin, J. L. (1962). *How to do Things with Words*. Oxford: Oxford University Press.
- Babić, S., Brozović, D., Moguš, M., Pavešić, S., Škarić, I., Težak, S., *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU; Globus.
- Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (1990/1978/1989). *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bolinger, D. (ed.) (1972). *Intonation*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Bradford, B. (1988). *Intonation in Context*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Brazil, D. (1995). *A Grammar of Speech*. Oxford: Oxford University Press.
- Brazil, D. C., Coulthard, M. R. and Johns, C. (1980). *Discourse Intonation and Language Teaching*. London: Longman.
- Brozović, D., Ivić, P. (1988). *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: JLZ »Miroslav Krleža«.
- Canepari, L. (1996/1992). *Manuale di pronuncia italiana*. Bologna: Zanichelli.
- Couldwell, R., Schourup, L. (1988). Discourse Intonation and Recordings of Poetry (A Study of Yeat's Readings). *Language and Style*, 21 (Fall 1988), 4, 411-426.
- Cruttenden, A. (1986). *Intonation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (1969). *Prosodic System and Intonation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (1972). *The Intonation System in English*. U: Bolinger, D., *Intonation*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Gimson, A. C. (1980/1962). *An Introduction to the Pronunciation of English*. London: Edward Arnold.
- Guberina, P. (1939). *Valeur logique et valeur stylistique des propositions complexes en français et en croate*. Zagreb.
- Guberina, P. (1952 a). *Povezanost jezičnih elemenata*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Guberina, P. (1952 b). *Zvuk i pokret u jeziku*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Gussenhoven, C. (1983). *A Semantic Analysis of the Nuclear Tone of English*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club.
- Gussenhoven, C. (1984). *On the Grammar and Semantics of Sentence Accent*. Dordrecht: Foris.
- Halliday, M. A. K. (1967). *Intonation and Grammar in British English*. The Hague, Paris: Mouton.
- Halliday, M. A. K. (1976). *System and Function in Language; Selected Papers*. Uredio: G. R. Kress. London: Oxford University Press.
- Hart, J. t', Collier, R., Cohen A. (1990). *A Perceptual Study of Intonation (An Experimental — Phonetic Approach to Speech Melody)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ivas, I. *Izričajna jezgra u hrvatskom jeziku (neobjavljena disertacija)*. Zagreb: Filozofski fakultet, 1993.
- Ivas, I. (1996). *Govorne maske informativnih obreda. Medijska istraživanja*, II. (1996), 1, 3-25.
- Jakobson, R. (1966). »Traženje suštine jezika«. U: *Lingvistika i poetika*, Beograd: Nolit.
- Jones, D. (1956/1918). *An Outline of English Phonetics*. Cambridge: Heffer & Sons Ltd.
- Lambrecht, K. (1996/1994). *Information structure and sentence form*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lehiste, I., Ivić, P. (1986). *Word and Sentence Prosody in Serbocroatian*. Cambridge, Massachusetts, London: The M. I. T. Press.
- Lindsay, D., Ainsworth, W. A. (1985). Two Models of Nuclear Intonation. *Journal of Phonetics*, 13, 163-173.
- Nakić, A. (1981). *Kontrastivna analiza intonacije engleskog i hrvatskog ili srpskog jezika. (Neobjavljen magistarski rad.)* Zagreb: Filozofski fakultet.
- O'Connor, J. D., Arnold, G. F. (1973/1961). *Intonation of Colloquial English*. London: Longman.
- Pike, K. L. (1956/1945). *The Intonation of American English*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Pike, K. L. (1972). *General Characteristics of Intonation*. U: Bolinger, D. (ur.), *Intonation*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., and Svartvik, H. (1985). *A Comprehensive Grammar of English Language*. London, New York: Longman.

- Searle, J. R. (1970). *Speech acts: An Essay In the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stamenković, M., Bakran, J., Miletić, M., Tancig, P. (1990). AGOS — programski sistem za analizu govornog signala. Zbornik savjetovanja: *Informatička tehnologija u primijenjenoj lingvistici*, 17–22. Zagreb.
- Škarić, I. (1991). Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U: Babić, S., Brozović, D., Moguš, M., Pavešić, S., Škarić, I., Težak, S., Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika. Zagreb: HAZU; Globus.
- Tench, P. (1990). *The Roles of Intonation in English Discourse*. Frankfurt am Mein, Bern, New York, Paris: Peter Lang.
- Težak, S., Babić, S. (1992). *Gramatika hrvatskoga jezika; priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Uldall, E. Dimensions of Meaning of intonation. U: Bolinger, D. (ed.) (1972). *Intonation*. Harmondsworth: Penguin Books Ltd.

The falling–rising nucleus in the nucleus system of the Croatian language

After the nucleus is defined as an intonational (prosodic) sign, and after the claim that the nucleus is also a linguistic sign, an outline of the Croatian language nucleus system is proposed. The proposed description is then compared to two earlier descriptions of Croatian nuclei, and with the nuclei of the English language. More is said about the falling–rising nucleus, which is frequent in public speaking in Croatian, but has been considered as one of the differences between Croatian and English — in Croatian allegedly nonexistent, but typical for English. Conclusions: the falling–rising nucleus in Croatian is imported from West–European languages, mainly from English and Italian. This is the source of its (mainly stylistic–rhetorical) meanings, which are different from the meanings the form has in languages it comes from. The differences in meanings point to the presence of typically linguistic feature of convention, which the author considers to be an argument for the claim that nuclei are linguistic signs and that they should find their place in the description of a language.